



Paraules clau

dopatge, exigències, pressió, colonització econòmica, mitjans de comunicació, benefici, victòria, influències

El problema del dopatge des de la sociologia de l'esport. Un marc teòric d'anàlisi

José Antonio Montero

Sancho Barbod

Llicenciats en Educació Física

Abstract

Unquestionably sport has become a social phenomena during the last third of the XXth century. This evolution has converted sport in an open social system that interacts with other social systems. These changes have built a new sport scenario, faraway from the original one. The norms and values of amateur sport (personal overcoming, equality of opportunities, fair play...) have given way to sport show business and professionalism, where the logical of commercial productivity is imposed. Nowadays, sport is a consumer good submitted to the supply and demand: what is offered and what is the obtained reward. The article focus on the benefits of victory and the pressures suffered by the athlete, and how both factors can lead the athlete to doping. In this context, the athlete's body plays a main role and is submitted to competition and environment demands, as well as athlete's own imposed demands. This environment includes economic, politic, social and cultural influences that meet up with the athlete, performing a different sport scenario, where doping acquires a new and a more complex dimension. This is the reason why we strongly believe that besides the ethic and medical approach, the social and economic factors have to be taken into consideration when studying doping in sport.

Key words

doping, demands, pressure, economic colonization, mass media, benefits of victory, influences

Resum

Sens dubte l'esport s'ha convertit en un autèntic fenomen social, especialment des de l'últim terç del segle XX. Aquesta evolució ha fet de l'esport un sistema social obert, que interacciona activament amb la resta de sistemes socials. Aquests canvis han configurat un nou escenari esportiu, molt diferent de l'establert per l'esport en els seus orígens. Els valors del món (superació personal, igualtat d'oportunitats, joc net...) han donat pas a l'esport-espectacle i al professionalisme, on s'imposa la lògica de la productivitat comercial. L'esport s'ha convertit en un objecte de consum sotmès a la llei de l'oferta i la demanda, és a dir, què s'està oferint i quin és el retorn que se'n deriva. El tema central del present article és una anàlisi dels beneficis que comporta la victòria així com de les pressions que pateix l'esportista, i de quina manera tots dos factors poden induir l'esportista a dopar-se. En aquest context, el cos de l'esportista adquireix un rol central, i queda sotmès a les exigències de la competició, de l'entorn i a les pròpies exigències que ell mateix s'imposa. Aquest entorn inclou un seguit

d'influències econòmiques, polítiques, socials i culturals que conflueixen en l'esportista, tot configurant un panorama esportiu molt diferent, on el fenomen del dopatge adquireix unes connotacions i un abast molt més complexos i profunds que antigament.

Per això estem convençuts que, a més a més dels aspectes ètics i mèdics, s'ha de tenir molt en compte tota la problemàtica econòmica i social que envolta el dopatge en l'esport actualment.

Introducció

Malgrat que ara com ara la utilització de substàncies prohibides que augmenten el rendiment és una qüestió debatuda, qüestionada i analitzada seriosament en les societats modernes, el dopatge en l'esport no és una cosa nova. Històricament, l'home sempre ha realitzat nombrosos intents per millorar artificialment la seva pròpia resistència a la fatiga en participar en la guerra, en la caça i en l'esport. El mateix Galè (metge i escriptor), tan crític amb l'esport professional, denunciava que per tal de millorar el seu rendiment

els atletes prenen substàncies perilloses per a la salut.

Tanmateix, la dimensió actual de l'esport com a un autèntic fenomen social, especialment des de les dues últimes dècades del segle XX, ha generat una espiral extremadament compromesa en relació amb la pràctica del dopatge. Aquesta dimensió no fa més que confirmar una situació complexa amb unes perspectives molt diferents de les de temps passats. Aquestes perspectives conformen un panorama completament allunyat dels valors sobre els quals sempre s'havia construït l'ideal esportiu com ara el joc net, la superació personal, la igualtat d'oportunitats, etc. L'esport d'alt rendiment comporta un seguit d'exigències que han portat a incorporar i aplicar allò que la ciència ha posat a l'abast de l'esport. Tanmateix, aquestes s'han multiplicat de tal manera que no afecten solament els límits de la superació personal sinó també la mateixa estructura i concepció de les proves i esdeveniments esportius i les formes i maneres de vèncer en aquestes.

D'aquesta manera i amb les perspectives que s'albiren ha transcorregut el debat sobre el dopatge en l'actualitat. El fi justifica els mitjans? És un debat ètic o mèdic? Sens dubte que ho és. Però encara que el mer fet d'obtenir la victòria pot conduir a la utilització de substàncies dopants, s'intueix que la gran quantitat de canvis que s'estan produint en les societats modernes estan conformant canvis en la mateixa estructura de l'esport i en les formes culturals de relacionar-se espectadors i esport.

Davant la gran quantitat d'interessos econòmics que envolten l'esport d'alta competició modern s'ha produït, paral·lelament a la seva evolució, tot un fenomen de colonització econòmica en l'esport i de pèrdua d'autonomia d'aquest respecte a algun dels factors externs que el configuren.

La naturalesa de l'esport, amb la seva pròpia dialèctica fa que aquesta sigui contradictòria i ambivalent. L'alta competició manifesta imperfeccions i contradiccions causades per un entramat d'interessos que sovint són de signe oposat i provoquen una situació de conflicte permanent

que, paral·lelament, reforcen l'interès propi de la competició.

L'esport és un sistema social obert que interacciona amb altres sistemes i crea expectatives ben diferenciades. D'una banda, la necessitat d'un esport "net" en el qual el dopatge no tingui cabuda i, d'altra banda, cada vegada més s'esperen atletes triomfadors, herois, nous rècords i més grans atractius competitius. De tal manera que l'esportista es veu empès a haver de superar els límits del seu propi esforç en cada actuació, perquè, si això no s'esdevé, l'espectacle, tal i com es troba concebut avui dia, perd l'interès i l'atenció del públic. Davant aquest dilema l'atleta pot sentir la temptació d'utilitzar els mitjans que la ciència aporta per millorar el seu rendiment, cosa que sense aquests seria més difícil d'aconseguir.

Arribats en aquest punt, des d'una òptica sociocultural s'està produint una alternativa de concepcions respecte a la interpretació del fenomen del dopatge. D'un costat s'està desenvolupant tota una cultura de "tolerància" envers el dopatge. En el costat oposat a aquesta concepció del fenomen trobem com a referent la Carta Europea contra el dopatge en l'esport publicada pel Consell d'Europa:

"El dopatge:

- Copeja l'esport ben bé al cor mateix.
- Ignora el fonament ètic i humà de l'esportista en l'alta competició.
- Destruïx els beneficis buscats en la pràctica de l'esport, conduint a l'enfonsament de la persona.
- Va contra una competició justa i equitativa.
- És contrari al principi segons el qual l'esport ha de ser una activitat sana."

Per tot plegat, la realitat de la problemàtica del dopatge també cal abordar-la i analitzar-la des dels factors externs a l'esport, alguns dels quals no són part de la pròpia pràctica activa, però que, indubtablement, el configuren i hi influeixen directament, tot modificant-lo. És, doncs, també des d'una òptica més àmplia i profunda, una problemàtica econòmica i social. Intentarem, igualment, analitzar els factors que poden in-

duir l'esportista a dopar-se. El present article té com a objectiu aprofundir en una sèrie de preguntes com ara: per què els esportistes es dopen? Són ells els únics culpables? És únicament una problemàtica ètica i mèdica?

Raons que indueixen l'esportista a dopar-se

És indubtable que l'esportista és l'actor essencial de l'esport. Seguint Heinemann, el desenvolupament de l'alt rendiment en l'esport ha esdevingut el resultat de l'evolució del concepte del cos. En aquesta línia d'argumentació, el cos de l'esportista adquireix un rol estel·lar i central, passa a ser l'instrument que ha de ser explotat al màxim amb l'objectiu d'aconseguir un rendiment excels i permanent.

De tal manera que una sola màxima regeix els destins de tots els esportistes: depenen del seu rendiment, maximitzat en curts períodes de temps en una carrera esportiva ja per ella mateixa prou acotada temporalment, i el situa en un marc d'actuació de risc i d'amenaques permanent (lesions, derrotes, sentiment de fracàs...).

Òbviament, aquesta situació comporta que l'esportista estigui obligat a superar, una vegada i una altra, la barrera dels seus propis límits en cada actuació. Sense la superació constant d'uns certs límits, l'esport, com està concebut actualment, perd interès per a l'espectador. ("Socio-economic Problems of Sport", "The Economic colonisation of sport. The loss of autonomy and doping".)

En aquest marc, l'esportista pot sentir la temptació d'utilitzar els mitjans que la ciència ha posat a disposició de l'esport amb l'objectiu d'optimitzar i superar els propis resultats esportius que sense ells serien molt més difícils d'assolir. Tanmateix, en no existir unanimitat respecte al límit d'allò que és permès i allò que és prohibit, l'actuació del metge és complexa, molt especialment, pel que fa referència a la salut de l'esportista i la conformitat normativa.

El desig i la necessitat de l'esportista de millorar i d'obtenir un rendiment i uns re-

sultats òptims, s'ha anat allunyant d'aquells valors sobre els quals sempre s'ha inspirat la pràctica esportiva.

Davant d'aquest panorama, l'esportista d'alt nivell s'enfronta a una primera qüestió: ha de comportar-se d'acord amb les normes? L'esportista que es dopa no ha de rebutjar la seva pròpia responsabilitat, tanmateix, són els esportistes els únics culpables d'aquesta situació o, ben al contrari, són víctimes d'aquesta imparable espiral generada? Analitzem, doncs, aquells factors que determinen per què un esportista pot sentir-se abocat a dopar-se. Són:

- Els beneficis que s'obtenen amb la victòria i
- La pressió que suporta.

Beneficis de la victòria

Econòmics

L'esportista ha de cobrir, en primer lloc, una de les necessitats primàries de l'ésser humà, la subsistència. La gran quantitat d'interessos econòmics que han colonitzat l'esport d'alta competició es tradueix en abundosos beneficis econòmics i guanys per als esportistes, molt especialment, quan aquests són els guanyadors.

Així sou, primes, premis en metàl·lic o en espècies, beques i drets d'imatge es converteixen en els ingressos bàsics i més comuns de tot esportista. La forma de poder aconseguir-los són ben diferenciades i suposen un ampli ventall, des de la victòria en una prova o campionat, la consecució d'una marca mínima o la consecució d'una sèrie d'objectius estipulats, fins a la cessió d'imatge a determinades empreses que desenvolupen les seves estratègies publicitàries a través de l'esport. L'afany per aconseguir el més gran benefici econòmic possible durant la seva acotada trajectòria esportiva és fonamental per entendre, en bona mesura, la necessitat i l'amenaça permanent que pateix l'esportista per rendir al màxim en cada moment i assegurar-se una certa estabilitat futura. Més encara, com molt encertadament defineix Klaus Heinemann: "L'esportista, com més temps es dedica a l'entrenament

i a la competició, més poques possibilitats té de preparar-se per a una nova socialització futura i aprofitar la inversió feta en la carrera esportiva" (Heinemann, 1998).

Socials

L'esport com a sistema social obert interacciona amb altres sistemes. L'esportista no viu al marge de les interaccions que s'estableixen entre les societats i l'esport. Així, seguint Miquel de Moragas, en l'actualitat aquesta relació entre societat i esport ha desenvolupat una cultura on es dona una hipertròfia del valor de la victòria sobre el valor de la participació i de l'autoestima, cosa que provoca, paral·lelament, un preocupant augment del dramatismes de la derrota.

La victòria o l'èxit proporcionen prestigi i reconeixement social; en ocasions s'arriba al cas d'elevat a la categoria d'ídol, heroi o mite, l'atleta (la història de la civilització ens remet permanentment al culte a l'heroi, que passa a la categoria d'un ésser superior, a una escala superior com a persona), i el vençut esdevé un personatge sense els beneficis i privilegis de l'ídol vencedor. Així es creen universos simbòlics d'identificació i exclusió (guanyador/perdedor, vencedor/derrotat). ("Esport mediàtic i espectacle: què ens queda de l'esport?")

Així mateix, la victòria produeix un fenomen d'igualtat i integració social que moltes vegades és difícil d'aconseguir per altres camins. El simple fet de guanyar pot suposar la possibilitat de sortir de les situacions de desigualtat com ara raça, origen social o nacional, religió, edat, sexe, etc.

Personals

És evident que el grau de satisfacció personal i l'autoestima van directament relacionats amb el grau d'èxit assolit i amb el grau d'èxit atribuït pels altres. Per tant, no és d'estranyar que l'esportista desitgi guanyar com a mitjà per obtenir satisfacció personal (autoestima i autoimatge) i com a recompensa a molts anys d'intens treball en els entrenaments. La victòria o

l'èxit proporcionen a l'esportista un estatus de privilegi.

Malgrat tot plegat, cal no obviar que l'esportista es pot dopar només pel fet de guanyar les competicions. En aquesta línia, Carlos Toro afirma: "tant si és espectacle esportiu com si és negoci, ambdues característiques són suficients perquè la gent es dopi" (citat per Rodríguez, 1998a, pàg. 8).

Pressió que pateix l'esportista

L'esportista es veu sotmès a una gran pressió al llarg de la seva carrera esportiva. No tots els factors que pressionen l'esportista són externs sinó que alguns d'ells són interns, com les pròpies exigències que s'autoimposa l'esportista. Les expectatives que creen i es creen els esportistes d'alt nivell són enormes.

La competició i l'entrenament per a la competició

Per poder arribar a l'alt nivell exigent en la competició els atletes necessiten entrenar sistemàticament, dedicar-s'hi quasi en exclusivitat i començar en edats molt primerenques. El rendiment de l'esportista en la competició està absolutament condicionat a unes expectatives sobredimensionades en excés originades pels nombrosos interessos econòmics i mediàtics dipositats en l'esport d'alt nivell.

Exigències físiques

El grau d'intensitat de les competicions actuals exigeixen de l'atleta, en moltes ocasions, un rendiment per sobre les pròpies capacitats. L'esportista es veu obligat a rendir sempre al màxim de la seva capacitat en totes les seves actuacions i en les competicions en què participa.

Els calendaris actuals són cada vegada més exigents i estan més comprimits. I no solament això, sinó que continuament s'estan creant noves competicions, amb l'afany d'oferir una major oferta de l'espectacle, minimitzar les inversions realitzades, garantir el retorn adequat a les empreses patrocinadores i

guanys econòmics. Això implica que s'ha de tornar a rendir al màxim en períodes de temps curts, amb la consegüent disminució dels períodes de recuperació, indispensables per a l'organisme i un augment en el nombre de desplaçaments i viatges amb el consegüent desgast que això suposa, tant físic com psíquic.

A tot plegat cal afegir-hi aquells esportistes que realitzen la seva activitat esportiva en condicions climàtiques canviants (pluja, sol, fred, calor...), cosa que determina diferents processos de recuperació a l'esforç físic.

Òbviament, també trobem les que fan referència a l'aspecte merament esportiu, en el moment de l'acte competitiu en ell mateix: la lluita contra l'oponent per dirimir la victòria, és a dir, per desenvolupar les pròpies habilitats i destreses intentant, tant com sigui possible, anul·lar les del contrari o rival.

D'altra banda, aquesta mateixa exigència de la competició ha provocat sessions d'entrenament cada vegada més dures pel que fa a les càrregues de treball en volum i intensitat. L'esportista ha de suportar enormes càrregues de treball per poder competir, com a mínim, en les mateixes condicions que els rivals i en edats molt primerenques, si vol assolir el rendiment desitjat per poder ser competitiu.

Exigències psíquiques

L'esport d'alta competició és sinònim de pressió, tant física com psíquica, per això el rendiment de l'atleta d'alt nivell depèn sobre manera de la capacitat per suportar les enormes exigències físiques i mentals que requereix la competició i la preparació per a aquesta. És evident, per tant, que ambdues exigències van lligades íntimament i requereixen gran capacitat de concentració.

L'atleta d'alt nivell, per regla general, acostuma a començar en edats molt primerenques per poder arribar a un nivell òptim de rendiment en l'alta competició. Per aquest motiu suporta des de la seva iniciació llargues i dures càrregues de treball durant anys. Tanmateix, tot aquest treball pot entrar en conflicte directe amb

el seu propi procés de maduració. Les expectatives que es generen entorn de l'esportista, tant físiques com mentals, poden no correspondre's amb les que aquest sigui capaç de controlar i suportar. Familiars, entrenadors, entitats, mitjans de comunicació, etc., exerceixen una influència directa sobre l'esportista, de tal manera que si aquest no està ben dirigit i el seu procés de maduració no es correspon amb aquelles exigències, aleshores pot aparèixer un conflicte individual de grans dimensions.

Un altre aspecte remarcable és que l'esportista, en la fase inicial de la carrera esportiva, viu amb l'inseparable dubte de si serveix per allò a què està enfocant la seva vida o de si rendirà al nivell desitjable. És una lluita a favor de les il·lusions i en contra de les pròpies limitacions.

Així mateix, durant la seva trajectòria esportiva l'atleta conviu amb la incertesa dels propis resultats, del propi rendiment i de la pròpia evolució de la carrera esportiva igual com amb l'amenaça permanent per part d'altres atletes, cosa que obliga a haver de defensar permanentment les marques i resultats obtinguts.

Tanmateix, el treball sistemàtic i llarg no és garantia d'èxit i, en conseqüència, molts esportistes no sempre aconsegueixen el nivell competitiu que garanteixi els beneficis que comporta l'èxit, de la qual cosa es deriva que les seves recompenses econòmiques són insuficients. Malgrat això la seva dedicació continua essent exclusiva, cosa que provoca que les seves possibilitats d'orientar-se amb èxit en un altre pla laboral siguin molt difícils i aquesta situació pressioni i generi conflicte a l'esportista.

Lesions

El període d'inactivitat per lesió és de gran conflictivitat. L'esportista d'alt nivell sempre pateix que els terminis de recuperació han de ser escurçats al màxim, i això moltes vegades va en detriment de la seva pròpia salut.

Entrenadors, dirigents, patrocinadors o alguns metges àvids de notorietat i prestigi provoquen períodes de recuperació me-

nors a allò que és aconsellable, d'acord amb els seus interessos. L'actuació del metge, per tant, és difícil; el punt d'equilibri entre la protecció de la salut de l'esportista i el punt de convergència dels interessos dels col·laboradors propers a l'esportista no sempre es troba en la línia de la raó tolerable.

Les lesions generen ansietat en l'esportista, ja sigui per la incertesa dels resultats futurs, per trencar una progressió adequada, per la pèrdua d'una situació avantatjosa, la proximitat d'una competició important, la disminució o les pèrdues econòmiques o la pressió que exerceixen els diferents elements influents en l'esportista.

D'altres, posen en conflicte les pròpies creences o valors personals de l'esportista amb els responsables de les recuperacions (per ex.: els esportistes que creuen en mètodes naturals o els prefereixen a la medicina clàssica).

Col·laboradors professionals

Totes aquelles persones físiques o jurídiques que exerceixen influència, aconsellen, dirigeixen i/o assessoren l'esportista al llarg de la seva carrera esportiva i que poden entrar en conflicte amb els propis criteris i interessos de l'atleta. Entre aquests trobem els col·laboradors més pròxims, com ara el metge, l'entrenador, els pares, amics, companys, assessors i d'altres, com ara patrocinadors, organitzacions, clubs, federacions...

Influències

Aquestes influències tenen el seu origen en factors que no acostumen a relacionar-se directament però que d'alguna manera poden estimular a l'esportista a dopar-se o camuflar la seva pràctica. Aquests factors d'origen divers estan interrelacionats entre si, es troben completament lligats a les dimensions assolides pel fenomen esportiu i s'han convertit en un element constitutiu de l'esport modern.

Entre aquestes influències destaquem les culturals, polítiques, socials i econòmiques.



Influències polítiques

Històricament, l'esport ha estat sotmès als interessos i voluntats polítiques dels diferents estats i governs. Els èxits esportius han tingut sempre, al llarg de la història, components polítics. Des de la Grècia Antiga fins als nostres dies. Per això la influència política no és aliena a l'esport. Són un exemple clar de manipulació i de pressió que s'exerceix sobre l'esportista o sobre els col·lectius esportius.

Malgrat la crida de la majoria de dirigents esportius, des del seu origen, a l'apoliticisme de l'esport, el cert és que aquest component polític li és consubstancial. Els triomfs esportius dels atletes o dels equips s'han relacionat amb l'eficàcia o bondat d'un sistema polític determinat (per ex.: a l'època de la guerra freda) o per reforçar identitats locals o nacionals (per ex.: els Jocs Olímpics de Berlín'36). Els estats democràtics tampoc no han estat aliens a la manipulació i politització de l'esport, de tal manera que l'han utilitzat com a arma i argument polític en l'esdevenir polític d'un país i en els sufragis universals. També és una pràctica habitual la confecció de pressuposts públics dedicats a l'esport sota criteris polítics.

L'olimpisme, per exemple, l'esdeveniment esportiu més important del món, s'ha intentat basar-se en el principi de la independència política. No ha aconseguit de ser apolític ni tampoc independent de les pressions polítiques dels diferents Estats i dels seus interessos. La història de l'olimpisme al llarg del segle XX es troba plena d'interferències, pressions, forcejaments i conflictes polítics que es concreten en esdeveniments més o menys escandalosos, com el boicot als

JJOO de Moscou'80 i els JJOO de Los Angeles'84.

"Els JJOO i l'esport d'alta competició que van promoure, era un instrument massa valuós com perquè els interessos més poderosos i internacionals, deixessin d'aprofitar-se'n en benefici propi" (Seppänen, 1979).

Influències culturals

No podem realitzar una anàlisi de les influències a les que està sotmès l'esportista sense endinsar-nos en els canvis que es produeixen en la nostra societat. Vivim l'era de l'esport mediàtic, on aquest és una de les principals formes d'entreteniment. L'esport s'ha transformat en l'espectacle de més gran transcendència econòmica, social i cultural en les societats contemporànies.

Malgrat això, "en alguns països en els quals encara domina el pensament màgic, la victòria s'interpreta com un miracle... la derrota és una maledicció. Però als països més desenvolupats tot sembla respondre a la planificació tecnocràtica o mercantil. S'estableix així una relació entre desenvolupament econòmic i tecnològic i medalles esportives. La lògica de la productivitat industrial s'imposa a la lògica de l'esport". (Miquel de Moragas, 1999, pàg. 10).

Els mitjans de comunicació contribueixen a aquesta construcció cultural. Així, aquests afecten l'estructura de l'esport modern i les formes culturals de relació entre espectadors - ciutadans i esport - esportistes. Els *media* tenen una gran influència cultural en idees i continguts. Així, no ens cansem de veure i sentir constantment "el partit del segle", etc. Probablement, sense adonar-nos que amb

aquesta dialèctica poden influir en l'acostament o allunyament de l'esportista al dopatge. Però també, conscientment, mitjançant un procés de transformació d'aquest llenguatge mediàtic que allunyi d'aquesta cultura actual que sembla existir de tolerància al dopatge. Aquests valors culturals actuals poden portar els responsables de l'esport i els comunicadors a justificar-lo o a rebutjar-lo. L'esport ha esdevingut un objecte de consum sotmès a la llei de l'oferta i la demanda. Quin esportista viu d'esquena a totes aquestes transformacions i nova realitat cultural?

Influències econòmiques: procés de colonització

El procés de professionalització de l'esport i la seva consideració com a espectacle de masses emmena la presència dels mitjans de comunicació i l'arribada dels patrocinadors al món de l'esport. Actualment la relació mitjans de comunicació-esport i patrocinadors-esport és indispensable. L'esport espectacle i els mitjans de comunicació es necessiten mútuament per garantir l'èxit en els seus respectius àmbits. Estem davant l'era de l'esport mediàtic, on l'esport d'alt nivell s'ha convertit en un gran negoci, i és una gran font d'ingressos per a esportistes, organitzacions esportives, patrocinadors, televisions, etc. Aquesta dimensió econòmica del fenomen esportiu fa que els governs tractin de tenir el control de les línies polítiques, legals i administratives de tota aquesta activitat en expansió.

La sociologia analitza l'esport des de dues perspectives: com si fos un sistema social independent i com si fos un sistema social obert amb múltiples relacions amb altres sistemes socials. En aquesta línia d'argumentació Heinemann (*"Economic Problems of Sport"*), *"Socioeconomic Problems of Sport"*, *"Introducció a l'Economia de l'esport"*, *"The Economic colonisation of sport. The loss of autonomy and doping"*) i De Moragas (*"Esport mediàtic i espectacle: què ens queda de l'esport?"*) coincideixen en el procés de colonització econòmica de l'esport i en la seva pèrdua d'autonomia, amb la seva creixent dependència finan-

cera. Aquest entramat d'interrelacions que existeix es concreta en els punts següents:

- **Comercialització de l'esport.** S'ha passat del món, amb els ideals del baró Pierre de Coubertin al cap, a una professionalització en què prevalen la victòria i el rendiment sobre altres valors que han passat a un segon pla o han desaparegut per complet. La lògica que domina és la de la productivitat comercial, què és el que s'ofereix i quin és el retorn que se'n deriva
- **Interès de l'economia i dels patrocinadors en l'esport.** Per a l'economia, l'esport no solament és atractiu, interessant i rendible en termes de publicitat o patrocini. També és important el ràpid creixement del mercat d'articles esportius, equipaments esportius, roba esportiva, etc.
Torna a aparèixer la lògica de la productivitat, la qual genera una clara contradicció. D'una banda, els patrocinadors desitgen obtenir beneficis de les inversions fetes en l'esport; aquest, alhora, ha de ser atractiu perquè es pugui accedir al públic objectiu. A més a més, però, ha de ser net perquè el retorn de la inversió sigui beneficiós. De quina manera es pot trobar el punt d'equilibri necessari entre les expectatives generades per tal de crear un esport atractiu i interessant, en definitiva, rendible, i que alhora sigui net?
- **Interès dels espectadors per l'esport,** un interès que ha anat augmentant atès que la gent disposa cada vegada de més temps lliure i mirar els esports és una de les activitats passives de lleure més importants de la nostra societat.
- **Esport als mitjans de comunicació.** La relació que s'estableix entre esport i mitjans de comunicació fa que aquests siguin autèntics coautors del fenomen esportiu actual. Aquesta pèrdua d'autonomia es produeix en tots dos sentits i comporta transformacions econòmiques en les institucions i organitzacions esportives. Com ja sabem, l'esport proporciona beneficis directes (guanys) i beneficis indirectes (posició en la lluita per l'hegemonia en el mercat, a més a més

de rècords d'audiència i alt grau de fidelització a les cadenes televisives).

A partir d'aquí el que preval és l'espectacle, en el qual la intervenció de la televisió és fonamental, fins al punt que s'han adaptat als interessos de les televisions aspectes com la durada del joc, els temps morts sol·licitats per la televisió per inserir-hi les seves falques publicitàries, etc.

Tal com assenyala Antonio Alcoba al seu llibre "Esport i Comunicació", "els mitjans de comunicació, d'una banda, s'han servit de l'esport i, d'altra banda, l'han ajudat, ja que encara que es van aprofitar de l'activitat esportiva per a obtenir un augment de receptors, en ser l'esport un tema requerit per aquests, des d'una altra òptica han promogut la seva difusió. Per això, des de la seva inclusió en els *mass media* de la informació esportiva, aquesta va sortir enfortida i va créixer l'efecte de comunicació de l'esport" (Alcoba, 1987, pàg. 355).

Aquesta pèrdua d'autonomia de l'esport respecte als mitjans de comunicació ha produït canvis importants en la configuració de l'esport modern, descrits per M. de Moragas (1999, pàg. 4):

- Les institucions esportives perden autonomia respecte als negocis de la comunicació.
- Es produeixen processos d'adaptació de l'esport a les exigències dels mitjans (especialment de TV).
- Els calendaris esportius s'adapten a les exigències de la TV.
- Es busca periodicitat i s'evita l'encavalament parcial d'esdeveniments.
- Els horaris de les competicions s'adapten al *prime time* de la TV.

Influències socials

Als països desenvolupats s'estableix una relació íntima entre desenvolupament tecnològic i economia, cosa que suposa que la lògica de la productivitat industrial s'imposi a la lògica esportiva. Això explica l'existència d'una tendència de la política esportiva enfocada al rendiment: el valor d'un esportista està supeditat a la seva capacitat per rendir al màxim en la seva acti-

vitat esportiva. "La nostra societat és cada vegada més laica, i en conseqüència, moltes de les expressions religioses, polítiques i identitàries troben cada vegada més refugi i formes d'expressió en l'esport espectacle" (Miquel de Moragas, 1999, pàg. 9).

En l'actualitat es creen universos d'identificació i d'exclusió. Només val la victòria, el guanyador (univers d'identificació). El segon, tercer o quart lloc s'interpreten com un fracàs (univers d'exclusió). Els beneficis que obté l'esportista quan es produeix aquesta identificació cap al seu rendiment són obvis.

L'esportista es veu abocat a prendre un seguit de decisions que poden superar el límit de la racionalitat, com ara dopar-se. Seguint Heinemann, per a un esportista pot ser racional utilitzar substàncies prohibides per millorar el seu rendiment i així aconseguir els seus objectius. Tanmateix, no es pot jutjar l'honestat o no d'aquesta actitud. La tirania de les decisions individuals i personals pot conduir a resultats desfavorables, i pot convertir-nos en víctimes de decisions generalitzades, les quals han estat preses, sense saber-ho, per la majoria de la població.

El dilema del presoner, que Breivik (1992) ha traslladat al problema del dopatge, reflecteix perfectament aquesta situació:

"El dilema del presoner descriu una situació en què el resultat no depèn de la pròpia decisió, sinó de la decisió de l'altre, la qual, tanmateix, es desconeix. D'aquesta manera, he d'avaluar el meu èxit sota els diferents supòsits segons els quals pot decidir l'adversari. Típica d'això és la pregunta de si l'atleta ha de dopar-se o no. L'esportista ha de comparar el benefici de la seva conducta: millora de les perspectives de benefici de la seva conducta, amb els perjudicis, danys i riscos per a la salut, i la sanció si eventualment es coneguéssin la seva falta. Si amb el dopatge un esportista té bones perspectives de victòria i sense dopatge són reduïdes, i a més a més li importen més les perspectives de victòria que els riscos per a la salut (incerts i a llarg termini) i el perill de ser descobert és reduït, el dopatge li aportarà un benefici. Per tant, per a ell la millor situació és, quan ell ma-

teix es dopa, però l'adversari no; i la pitjor situació, quan l'adversari es dopa, però ell no. En aquesta situació, la probabilitat que tots dos es dopin és particularment gran, de manera que no hi ha beneficis per a ningú, però si costos per a tothom, per exemple, en forma de riscos per a la salut. O sigui que segurament el millor per a tothom seria que ningú no es dopés, perquè aleshores tothom es trobaria, relativament, en la mateixa situació, encara que amb uns costos més elevats per a tots. Però una decisió d'aquesta mena no es pot prendre de forma racional i individual" (Heinemann, 1998, pàg. 62).

Aquesta racionalitat també es veu alterada quan el resultat no només depèn de la pròpia decisió, sinó de la d'altres, que a més a més desconeixem. Hem de comportar-nos d'acord amb les regles? En una competició tenim dues opcions: conformitat amb les regles /no conformitat, i hem de prendre la decisió partint de la manera com suposem que es comportarà el rival. D'això resulten quatre variants de decisió per a dos jugadors: un suposa que l'altre es comporta conforme amb les regles (no es dopa), per a ell és més convenient infringir les regles (dopar-se), així pot guanyar. Si suposa que el rival infringirà les regles, si no es dopés estaria en desavantatge. Tots dos faran les mateixes reflexions. Tant se val com s'avaluï la conducta de l'altre, el joc no es realitzarà segons les regles, encara que seria millor per a tots dos.

Què passa, doncs? A causa d'aquestes decisions individuals i racionals no es poden donar situacions òptimes per a tothom. D'aquí que la societat, en moltes ocasions, indueixi a formes de conducta no racionals en nom del bé comú.

Reflexions finals

Com hem pogut comprovar, es poden generalitzar alguns motius que poden induir l'esportista a dopar-se:

- Simplement pel simple fet de guanyar o per superar un altre esportista en una competició, atesa la repercussió que avui dia adquireix la victòria i la derrota.

- Per optimitzar les capacitats atlètiques al màxim amb l'objectiu d'assolir el rendiment o resultat esportiu desitjat.
- Per poder suportar les exigències del calendari i els horaris de competició, atesa la transformació que s'ha produït en l'estructura de l'esport actual.
- Per mantenir la imatge que l'esportista anuncia per a una determinada marca.

L'esport, com a sistema social obert, interacciona amb altres sistemes. L'esportista, al llarg de la seva carrera esportiva, també interacciona amb els diferents elements i sistemes que configuren l'esport modern i rep les seves influències. Aquests elements són:

- L'esportista.
- L'Estat i les Institucions
- Els mitjans de comunicació
- Els espectadors i
- Les empreses i patrocinadors

Les interaccions de l'esportista amb tots ells es produeixen, en moltes ocasions, de manera contradictòria, i generen un seguit de dilemes que poden induir l'esportista a la utilització de mitjans prohibits i, doncs, il·lícits. L'esport d'alt nivell exigeix l'obtenció de resultats excel·sos. Per què no endinsar-se en la senda del dopatge per garantir uns resultats que proporcionin estabilitat econòmica i personal? Davant, però, d'uns mals resultats, què passa amb l'esportista? .

L'esportista ha de socialitzar-se en un mitjà que és transitori i inestable per aconseguir èxits esportius, encara que, alhora, aquest mitjà li proporciona una seguretat transitòria puntual davant una inseguretat de cara al futur amb el final de la carrera esportiva. L'alt nivell requereix una gran dedicació horària i un gran esforç. El dilema sorgeix, com afirma Heinemann, (1998): "com més temps es dedica a l'entrenament i a les competicions, menys possibilitats es tenen de preparar-se per a una nova socialització futura i aprofitar la inversió feta en la carrera esportiva".

Les empreses patrocinen als esportistes d'elit, però aquests es converteixen en productes industrials que s'abandonen

quan els èxits no els acompanyen. En comparació amb els executius que dirigeixen les grans empreses esportives, l'esportista està exposat a una baixa posició de seguretat laboral. Cal mantenir el rendiment sempre al màxim.

Cal que l'esportista sigui el millor o doni el millor de si mateix, independentment del resultat que obtingui? Existeix una gran contradicció entre la valoració pròpia del campió amb la valoració real que se'n fa. La noblesa i el *fair-play*, per citar dos exemples, entren en nombroses ocasions en contradicció quan el seu rendiment entra en joc. L'aspecte lúdic amb què l'atleta va començar es contradiu amb les expectatives que ha de complir quan arriba a l'alt rendiment.

Com es pot comprovar, les causes i motivacions que indueixen l'esportista a la pràctica del dopatge són múltiples. Malgrat que els factors que incideixen d'una manera tangible i directa són els de caràcter fisiològic i biomèdic, no per això deixen de ser rellevants i condicionants definitius, per la gran influència que exerceixen, els factors econòmics i socioculturals.

Molts dels estudis, iniciatives i documents que es presenten i es realitzen avui dia sobre el dopatge, ignoren el component fonamental de la incidència sociocultural, econòmica i dels mitjans de comunicació. Perquè en definitiva, aquests elements són, finalment, els que poden dur els responsables de l'esport i els comunicadors a rebutjar o justificar la pràctica del dopatge, és a dir, empènyer-hi o allunyar-ne l'esportista. L'anàlisi de la problemàtica del dopatge no pot realitzar-se únicament des de la perspectiva reduccionista de la dualitat ètica o mèdica, encara que aquests dos arguments són prou sòlids per rebutjar aquesta pràctica.

S'està desenvolupant tota una cultura de tolerància al dopatge, les recompenses que la societat atorga al guanyador ens porten a haver d'acceptar que "el fi justifica els mitjans", siguin aquests lícits o no. El fenomen del dopatge és un perillós problema social amb influència directa sobre els joves, que veuen en els esportistes el mirall en què reflectir-se i projectar-se. Si s'acceptés el dopatge en l'alt rendiment,

què passaria? La resposta és ben senzilla: es produiria un efecte en cadena que faria que, al final, els esportistes de totes les edats es doparien. Seria lícit que un esportista de nou anys es dopés per millorar el seu rendiment? On s'establirien els límits? És el tipus de societat, esport i valors que s'anhelen, suficients per justificar qualsevol mena de mitjà que permeti arribar als objectius? Està justificada la intervenció de l'estat en el control i repressió del dopatge esportiu?

Seguint Alberto Palomar, la pràctica del dopatge és un comportament fonamentalment antijurídic, perquè atempta directament contra l'ètica de l'esport i, en conseqüència, ha de ser previnguda, reprimida o corregida i, en la mesura que sigui possible, eradicada. La seva eradicació constitueix una meta davant la necessitat de preservar, defensar i protegir l'ètica de l'esport i la salut de l'esportista. La síntesi d'aquesta idea la recull la Regla 29 de la Carta Olímpica: "El dopatge és prohibit", i per tant caldrà lluitar contra la seva pràctica. La justificació d'aquesta intervenció és òbvia ja que, d'una banda, connecta amb la necessitat de prevenir i procurar la repressió de l'ús de substàncies tòxiques i, d'una altra, fomenta l'"alarma" social que pot provocar la incitació a l'èxit esportiu mitjançant l'ús de mètodes o substàncies que permetin obtenir l'augment de la capacitat física en l'esport ("La intervenció de l'estat en el control i repressió del dopatge esportiu". "Les sancions administratives en matèria de dopatge").

El tema, lluny de disminuir, no sols s'ha mantingut sinó que, ben al contrari, ha crescut de manera espectacular, a causa de la forta presència d'interessos econòmics i comercials que han devaluat els principis més fonamentals de l'esport i, d'altra banda, d'un avenç tecnològic de tanta magnitud que tendeix a establir una cursa sense fre entre la tècnica al servei de l'increment legítim de les aptituds personals per a l'esport i els mètodes per comprovar aquesta legitimitat.

En tota aquesta panoràmica general, la salut de l'esportista és un altre dels elements fonamentals, al costat d'altres,

com ara els lúdics, recreatius, competitius, de superació personal, etc. Des de sempre s'ha considerat l'esport com un factor afavoridor de la salut i de la integració social. S'ha de deixar molt clar que es tracta de preservar la salut present i futura dels esportistes. És, doncs, un assumpte de salut pública i un fenomen mundial i, en conseqüència, cal intensificar la cooperació i la unificació de tots els organismes competents en la matèria, per tal d'establir una única llista de productes prohibits i un conjunt de normes i sancions.

És obvi, per tant, que la lluita antidopatge s'ha d'entendre com una autèntica necessitat i no com un caprici. Aquesta problemàtica s'ha abordat, de vegades, intentant presentar als esportistes com a "màrtirs de la societat" o intentant justificar que com més gran és l'esforç més gran és l'espectacle, tot claudicant, d'aquesta manera, davant interessos econòmics i comercials. Aquesta idea última s'ha de desterrar del tot, atès que l'espectacle és la competició en si mateixa, entre els que en formen part.

Els veritables culpables són els "inductors"; són més culpables aquells que faciliten que aquells que prenen. De què serveix sancionar un esportista si després aquests "inductors" continuen facilitant substàncies a altres? Se'ls ha de perseguir tots amb el pes de la llei, per tal de poder suprimir aquesta pràctica i preservar, defensar i protegir la salut de l'esportista.

A partir d'aquí ja tenim elements de judici amb prou base per poder desenvolupar una actuació encaminada a contrarestar i eradicar la pràctica dopant perquè:

- Les drogues augmenten el rendiment.
- Permeten als atletes entrenar més dur. S'ha de buscar el sentit de la competició per si mateixa. No la recerca constant de nous rècords o la superació dels límits del cos humà.
- Les drogues artificials són contranaturals i estan prohibides.
- La utilització de substàncies prohibides força els altres atletes a haver d'utilitzar-les també. (Dilema del presoner.)

- Són perjudicials per a la salut. Danyen seriosament i irreversiblement la salut. Són il·legals.
- Es tracta d'un frau, també lucratiu (no és el mateix quedar primer que quart), al propi ideal esportiu. S'han d'eliminar els tramposos per garantir la igualtat dintre de l'ètica esportiva. Aquest comportament antijurídic estreny la relació entre l'esport i el Dret, és, doncs, il·legal.

Ara bé, l'esportista s'ha de poder tractar davant una malaltia igual com una persona no esportista, sempre que existeixi transparència i quedi completament justificat i acreditat, per poder, d'aquesta manera, evitar que el trampós se'n beneficiï. Per això, l'esportista que conscientment utilitzi substàncies prohibides per incrementar el seu rendiment esportiu ha de ser sancionat penalment i esportivament i, aquell que ho faci de manera inconscient, no ha de ser sancionat penalment ni esportivament, encara que sí administrativament, amb l'anul·lació del resultat obtingut.

En el rerefons d'aquesta problemàtica el debat que es planteja és, de fet, el tipus d'esport que les nostres societats desitgen tenir. Un esport d'alt nivell que continuï desenvolupant-se pels camins actuals on el cos sigui un instrument, la matèria primera a explotar, on no es tingui un control responsable des de la nostra consciència, on l'únic important sigui la victòria i tots els mitjans per assolir-la siguin absolutament lícits, o al contrari, un esport on, és clar, la victòria sigui important, però no a costa de qualsevol mitjà, i on tinguin un paper rellevant aquells valors com ara la funció educativa de l'esport, la salut, la cura dels joves, la sociabilitat, la noblesa, l'esportivitat, la integració i la igualtat social, etc.

Bibliografia

- Alcoba, A.: *Deporte y comunicación*. Madrid: Dirección General de Deportes. Comunidad Autónoma, 1987.
- Álvarez-Santullano, L.: "La lucha contra el dopaje. Marco legal", *Revista española de derecho deportivo*, 1, gener-juny (1993). Madrid: Cintas.

- Canals, A.: "¿Qué es el doping? Historia del doping", a *Ciclismo, Cuadernos técnicos del deporte*, 3. Consell Insular de Mallorca, 1990.
- De Moragas, M.: "Esport mediàtic y espectáculo: què ens queda de l'esport?", *IEC Scientific Conference: Doping in Sport*. Universitat Autònoma de Barcelona, 1999. <http://blues.uab.es/olympic.studies/doping/moragas.htm>
- García Ferrando, F.: *Aspectos sociales del Deporte: una reflexión sociológica*. Barcelona: Alianza Deporte, CSD, 1990.
- Heinemann, K.: "Economic Problems of Sport", *Int. Rev. for Soc. of Sport*, 22/3 (1987).
- : "Socioeconomic Problems of Sport", a H. Gröpe y A. Okirsch (eds.), *Sport Science in Germany*, Berlín: Springer, 1992.
- : *Introducción a la Economía del deporte*. Barcelona: Paidotribo, 1998, pàg. 61-62.
- : "The Economic colonisation of sport. The loss of autonomy and doping", *IEC Scientific Conference: Doping in Sport*. Universitat Autònoma de Barcelona, 1999. <http://blues.uab.es/olympic.studies/doping/heinemann.htm>
- Kidd, B.: *Las instituciones del Olimpismo. El marco para tener en cuenta la experiencia del atleta en el Movimiento Olímpico a finales del siglo XX*. Centre d'Estudis Olímpics. Universitat Autònoma de Barcelona, 1996.
- König, E.: "Criticism of Doping. The Nihilistic Side of technological sport and the Antiquated View of Sports Ethics", *Int. Review for the Sociology of Sport*, 30, núm. 3-4 (1995), pàg. 247-259.
- Lumer, Ch.: "Rules and Moral Norms in Sports", *Int. Review for Sociology of Sport*, 30, núm. 3/4, (1995), pàg. 263-281.
- Montes, J. C.; Sanz, Ll.: "La medicina esportiva: de l'increment del rendiment de l'esportista d'elit al fre del dopatge". Centre d'Estudis Olímpics. Universitat Autònoma de Barcelona, 1996.
- Moret, A.: *Le dopage*. París: Viagrat, 1981.
- Orfeo, S.: "El doping nace y vive al amparo de las instituciones", *RED*, 5 (1991), pàg. 5-52.
- Palomar, A.: "La intervención del estado en el control y represión del dopaje deportivo", *Revista española de derecho deportivo*, 2, julio-diciembre (1993). Madrid: Civitas.
- : "Las sanciones administrativas en materia de dopaje. El replanteamiento necesario", *Revista española de derecho deportivo*, 8, juliol-diciembre (1997). Madrid: Civitas.
- Parry, J.: "Ethics and doping. Congreso Internacional: Los límites del deporte", *El doping del dopaje*. Centre d'Estudis Olímpics. Universitat Autònoma de Barcelona, 1999.
- Pujol, P.: "Nutrición, salud y rendimiento deportivo". Barcelona: Espaxs, Publicaciones Médicas, 1991.
- Rodríguez, I.: "El dopatge o l'obsessió per la victòria", *Temps de joc* (7), Barcelona, 1998.
- VV.AA.: *Doping, carrera sin meta*. Madrid: MEC, CSD, 1998.
- Wadler, G.; Hainline, B.: "Drugs and the Athlete. Contemporary Exercise and Sports Medicine". F.A. Davis Company, 1989.